

การคบบัณฑิตกับการพัฒนาตนเอง

กรภัทร์ กัลยาบุตร^{1*}, มานิตย์ อรรถชาติ²

¹นักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

²อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: 6640117119@nrru.ac.th

ข้อมูลบทความ

บทความวิชาการ

คำสำคัญ:

การคบบัณฑิต;

การพัฒนา

วันที่รับบทความ:

21 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไข:

24 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์:

26 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดในเรื่องการพบเจอกับบุคคลอื่น หรือได้เข้าหาบุคคลอื่นเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายขึ้นอย่างมาก แต่ปัญหาที่ตามมาก็คือบุคคลที่เราพบเจอนั้นจะเป็นคนดี หรือคนไม่ดี เราไม่อาจจะรู้ได้ ถ้าเราได้พิจารณา ก่อนที่เราจะคบหากับบุคคลนั้น ก็จะสามารถแยกออกได้ว่าควรเลือกคบหรือไม่ การศึกษาพบว่า การคบบัณฑิตยังคงเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาตนเองที่ไม่เคยล้าสมัย เพราะบุคคลเปรียบเสมือนแสงนำทางในยามที่ชีวิตต้องเผชิญกับปัญหาและความสับสน การเลือกคบคนดีมีสติปัญญาไม่เพียงช่วยให้เราแก้ไขอุปสรรคได้อย่างรอบคอบเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้เราเติบโตทั้งในด้านความคิด จิตใจ และคุณธรรม บทความนี้จึงมุ่งศึกษาความสำคัญของการคบบัณฑิต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

The Association wise the Wise and Self-Development

Korapat Kallayabut^{1*}, Manit Akkhachat²

¹Undergraduate student, Bachelor of Educational Program in Buddhist Studies,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

²Academic Lecturer, Department of Humanities and Social Sciences ,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: 6640117119@nrru.ac.th

ARTICLE INFO

Academic Article

Keywords:

*Association the wise;
Development*

Received:

21 February 2025

Revised:

24 April 2025

Accepted:

26 April 2025

ABSTRACT

In a society that is changing rapidly in terms of technology, economy, and social aspects, the transformative leap in meeting and approaching others has become much easier. However, the ensuing problem is that we cannot know whether the people we meet are good or bad individuals. If we carefully consider before associating with someone, we can determine whether we should form a relationship with them or not. Studies have found that associating with wise individuals (or scholars) remains a crucial principle in self-development that never becomes outdated. This is because such individuals serve as guiding lights during times when life faces problems and confusion. Choosing to associate with good, intelligent people not only helps us solve obstacles thoughtfully but also promotes our growth in terms of thinking, mentality, and morality. This article therefore aims to study the importance of associating with scholars, leading to sustainable self-development that benefits society as a whole.

บทนำ

การคบหาเพื่อนหรือบัณฑิต นับเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการคบบัณฑิตกับการพัฒนาตนเองจึงมีความน่าสนใจทั้งในแงุ่มทางสังคมวิทยา จิตวิทยา และการศึกษา เพื่อนไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในวัยเดียวกัน คนที่อยู่รอบข้างก็ถือว่าเป็นบัณฑิตได้ การคบบัณฑิตจึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่ง บัณฑิตนับเป็นบุคคลที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะในชีวิตปกติคนเราย่อมพบปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ปัญหาบางอย่างเราคิดแก้ของเราเองได้ เมื่อเราพบกับปัญหาที่เราแก้เองไม่ได้หรืองานที่เราทำเองไม่ไหว บุคคลแรกที่เรานึกถึงคือเพื่อนหรือบัณฑิตที่จะสามารถแบ่งเบาภาระของเราได้ ในยุคปัจจุบันที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยีและสังคม การเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มีปัญญา และประสบการณ์ยังคงมีความสำคัญไม่หย่อนไปกว่าในอดีต แม้รูปแบบการเรียนรู้จะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยแต่แก่นของการพัฒนาตนผ่านการคบหากับผู้รู้ ยังคงเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความรู้ ความคิด และคุณธรรมของปัจเจกบุคคล

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาตามพระพุทธรูปหลักธรรมพหุสูตรมงคล 38 ในการเลือกคบบัณฑิต ให้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยมีทฤษฎีว่าการพัฒนาทักษะในการคบบัณฑิต และการนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยให้เราสามารถเผชิญกับความท้าทายและปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นบัณฑิตที่มีคุณค่าต่อผู้อื่นก็เป็นการสร้างคุณูปการต่อสังคมในวงกว้าง ซึ่งมีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้อธิบายการเลือกคบบัณฑิตไว้ ได้แก่

พระวิจิตร มหาวิริโย และคณะ ได้กล่าวว่า การคบทั้งคนดีและไม่ดี ผู้ที่หวังความเจริญก้าวหน้าจะต้องรู้หลักและวิธีการเลือกคบมิตรที่ดี เช่นการคบมิตรตามหลักมงคลสูตร มีการไม่คบคนพาล คบแต่บัณฑิต การคบคนเราควรมีหลักการที่ต้องแบ่งแยกความแตกต่างออกว่าคนอย่างไรควรคบ ไม่ควรคบ โดยมีความสำคัญและความจำเป็นในการเลือกคบคนพฤติกรรมของคนพาลและบัณฑิต ผลของการคบคนพาลและบัณฑิต ผลกระทบทางเสียหายเป็นโทษเพราะการคบหาคนพาล ทำให้เกิดทุกข์กาย ทุกข์ใจ เสื่อมทรัพย์ เสื่อมญาติ เสื่อมยศถาบรรดาศักดิ์ ส่วนผลดีที่คบบัณฑิต ทำให้เจริญก้าวหน้า มีความไม่ประมาทในการทำมาหากิจ การงานที่ดีทุกอย่าง การรู้จักเลือกคบคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมสอดคล้องกับชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี (พระวิจิตร มหาวิริโย และคณะ, 2558)

พระอธิการบุญยืน กนตวณโณ และพระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร ได้กล่าวว่า บัณฑิตต่างมุ่งช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางที่ติงาม ย่อมจะทำให้ชีวิตมีความเจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะเราเองจะเป็นคนดีเพียงคนเดียวไม่ได้ จะอยู่เพียงลำพังคนเดียวในโลกไม่ได้ จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ฉะนั้น การมีความสัมพันธ์กับกัลยาณมิตรที่ดีนั้น ย่อมมีผลที่ดีต่อชีวิตของเรา ย่อมเชื่อมั่นได้ว่า ชีวิตของเรา ย่อมประสบกับความดีงาม และพบกับความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรมด้วยความสำคัญของการกัลยาณมิตรที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน (พระอธิการบุญยืน กนตวณโณ และพระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร, 2561)

การเลือกคบเพื่อนหรือบัณฑิตเป็นปัญหาส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตของเราอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากสิ่งแวดล้อม สังคม หรือครอบครัว ก็เป็นส่วนหนึ่งเหมือนกัน การเลือกคบเพื่อนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยชี้แนะไปในทางที่ดีได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลที่เราเลือกคบด้วยเพราะสมัยนี้ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบก่อน บางคนเราก็อาจไม่รู้ภายในของคนที่จริง ๆ เช่น ชาวสมัยนี้ที่มีแต่ข่าวร้าย ๆ มีการสูญเสียมากมายที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์เหมือนกัน สาเหตุส่วนมากก็เกิดจากสารเสพติด สภาพแวดล้อมรอบตัว ความขัดแย้ง ปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

ความสำคัญของการศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นให้บุคคลมีทักษะการคบบัณฑิต การพัฒนาตนเอง ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เมื่อประสบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการคบบัณฑิต เพื่อเพิ่มความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของเราให้ดีขึ้น มีความยั่งยืนสามารถพัฒนาตัวเราต่อไปได้อีกระดับหนึ่ง

ความหมายของบัณฑิต

บัณฑิตในความหมายทั่วไปและในทางพระพุทธศาสนามีความหมายที่ลึกซึ้งและครอบคลุมหลายมิติ โดยไม่ได้จำกัดเพียงผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผู้ที่มีปัญญา มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์

- เป็นผู้รู้ดี คือรู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว
- เป็นผู้รู้ถูก คือรู้ว่าอะไรถูกอะไรผิด
- เป็นผู้รู้ชอบ คือรู้ว่าอะไรบุญอะไรบาป

คำว่า บัณฑิต เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า ปณฺธิต (อ่านว่า ปัน-ติ-ตะ) แปลว่า ผู้ทรงความรู้ ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ ในภาษาไทยใช้คำว่า บัณฑิต หมายถึง ผู้ที่ได้ศึกษาความรู้สำเร็จแล้ว เช่น คนที่ได้บวชเป็นพระภิกษุจนครบพรรษา ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมพอสสมควร ได้เรียนรู้ธรรมะของผู้ครองเรือน เรียนหนังสือจนอ่านออกเขียนได้ และเรียนรู้ระเบียบของสังคม เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสมบูรณ์ สามารถนำครอบครัวต่อไปได้ จึงเรียกว่า บัณฑิต ซึ่งเมื่อย่อเป็นคำสั้น ๆ ใ้ชื่อว่า “ทิด” ในปัจจุบัน มีการจัดการศึกษาวิชาการมากมายหลายแขนง และเรียกชั้นความรู้ระดับปริญญาตรีว่า ระดับปริญญาบัณฑิต เรียกชั้นความรู้ระดับปริญญาโทว่า ระดับปริญญามหาบัณฑิต และเรียกชั้นความรู้ระดับปริญญาเอกว่า ระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต (สถานีวิทยุกระจ่ายเสียงแห่งประเทศไทย, 2551, อ้างถึงใน พระครูปริยัติสาทร และภาสกร ดอกจันทร์, 2565)

การคบบัณฑิตมีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง เพราะบัณฑิตเป็นกัลยาณมิตรที่คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง ถ่ายทอดความรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจ การเลือกคบบัณฑิตจึงเป็นหนทางสำคัญสู่ชีวิตที่ดีงามและมีความสุขอย่างยั่งยืน

ประเภทของบัณฑิต

การคบบัณฑิตถือเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง ช่วยเกื้อหนุนให้เราเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และจิตใจ แต่หากเราพิจารณาให้ลึกซึ้ง จะพบว่า "บัณฑิต" นั้นมีหลายระดับและรูปแบบที่แตกต่างกัน สามารถจำแนกบัณฑิตได้เป็น 4 ประเภท หลักที่ควรทำความเข้าใจ เพื่อการเลือกคบหาและพัฒนาตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

บัณฑิตสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้ (พระครูปริยัติสาทร และภาสกร ดอกจันทร์, 2565)

1. บัณฑิตภายนอก คือ บุคคลทั่วไปไม่ว่าใครก็ตามที่เป็นผู้ประพฤติดี มีคุณธรรม ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา
2. บัณฑิตภายใน คือ ตัวเราขณะที่คิดดี พูดดี และทำดีนั่นเอง ดังนั้น การคบบัณฑิตภายในก็คือ การพยายามฝึกตนให้เป็นผู้มีจิตใจผ่องใส มีสติรำลึกถึงแต่ความคิดที่ดี เพื่อการสร้างสรรค์ คำพูดที่ดี เพื่อยกย่องผู้พูดและผู้ฟังให้สูงขึ้น และการกระทำที่ดี ๆ เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งทำได้โดยการหมั่นให้ทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ
3. บัณฑิตเทียม คือ ผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์อันเป็นอกุศลกรรม รวมถึงผู้ทำตนเปรียบเสมือนผู้รู้แต่รู้ไม่แจ่มแจ้งหรือเข้าใจผิด สำคัญผิดในความรู้ของตน ซึ่งพยายามถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจเหมือนกับตน บัณฑิตเหล่านี้ ถือว่ามีใช้บัณฑิตแท้ แต่แสดงออกภายนอกเหมือนเป็นบัณฑิตแท้ และมักมีนัยแอบแฝงต่อเจตนาการเป็นบัณฑิตเทียมนั้น จึงถือได้ว่าเป็นคนพาลอีกนัยหนึ่ง
4. บัณฑิตแท้ คือ ผู้ที่มีความรู้ในศาสตร์ที่เป็นกุศลกรรม อันพร้อมด้วยความรู้แจ้งในทางโลก และทางธรรม พร้อมทั้งแสดงออกทั้งกาย วาจา และใจที่ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม อันมุ่งหวังเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเอง ผู้อื่น และสังคม

การคบบัณฑิตเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และจิตใจ เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้ง จะพบว่าบัณฑิตมีหลายระดับและรูปแบบ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ซึ่งการเข้าใจประเภทของบัณฑิตช่วยให้เราเลือกคบหาและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม

ลักษณะของบัณฑิต

บัณฑิตที่สมบูรณ์ไม่ได้หมายถึงเพียงผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ยังคงประกอบไปด้วยคุณลักษณะหลายประการที่เกื้อหนุนให้เป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม งานวิจัยได้ศึกษาและรวบรวมคุณลักษณะสำคัญของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข (ดร.สพลณภัทร และคณะ, 2557) ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญของบัณฑิตไว้ 5 ประการตามลำดับความเห็นสอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. มีคุณธรรมและจริยธรรมในตน ในวิชาชีพ และในสังคม โดยสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพและต่อสังคม ยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ รู้จักเสียสละเอื้อเฟื้อ ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์

2. มีความรู้ความสามารถอย่างลึกซึ้งตามสาขาวิชาชีพ เข้าใจหลักการและทฤษฎีพื้นฐานในการทำงาน โดยนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และนำไปประยุกต์พัฒนาในวิชาชีพ
 3. มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร บัณฑิตควรมีทักษะภาษาอยู่ในระดับดี ซึ่งจะต้องมีทักษะทางภาษา 4 ด้าน คือด้านฟัง พูด อ่าน เขียน สื่อสารได้อย่างถูกต้อง และสามารถ นำความรู้ทางด้านภาษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานได้
 4. มีสมรรถภาพ และสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีจิตใจที่ร่าเริงแจ่มใส มอง โลกในแง่ดี เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น และมีวิธีการจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม
 5. เป็นพลเมืองที่ดีสามารถบริหารความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แก้ปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ สามารถนำความขัดแย้งมาเป็นโอกาสในการทำงานและการดำเนินชีวิต
- จะเห็นได้ว่าการเป็นบัณฑิตไม่ได้หมายถึงเพียงการจบการศึกษาเท่านั้น แต่ยังต้องมีคุณลักษณะหลายด้านที่หล่อหลอมให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่าทั้งต่อตนเองและสังคม คุณลักษณะทั้ง 5 นี้ ทั้งหมดเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมยุคใหม่ ข้อความนี้ช่วยสร้างแนวคิดเชิงบวกในการพัฒนาคนให้ครบด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรม ถือเป็นแนวทางสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่ตอบโจทย์สังคมอย่างแท้จริง

ลักษณะของบัณฑิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาก็มีหลักธรรมหลายข้อที่ได้อธิบายเกี่ยวกับการคบหาหรือการเป็นบัณฑิตที่ดี เช่น

1. มงคล 38 ข้อที่ 2 คบบัณฑิต

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ กล่าวว่า เนื่องจากบัณฑิตเป็นผู้จิตใจผ่องใส มีความเห็นถูกต้องดำเนินชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ฉลาดในการสอดส่องหาเหตุผล จึงมีลักษณะพิเศษสูงกว่าคนทั้งหลาย 3 ประการ คือ

- 1.1 ชอบคิดดีเป็นปกติ ได้แก่ คิดให้ทาน คิดให้อภัยอยู่เสมอ ไม่ผูกพยาบาท คิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง เช่น เห็นว่าบุญบาปมีจริง พ่อแม่มีพระคุณต่อเราจริง เป็นต้น
- 1.2 ชอบพูดดีเป็นปกติ ได้แก่ พูดคำจริง พูดคำสมานไมตรี พูดคำมีประโยชน์ พูดด้วยจิตที่ประกอบด้วยเมตตา และพูดถูกต้องตามกาลเทศะ
- 1.3 ชอบทำดีเป็นปกติ ได้แก่ มีเมตตากรุณา ประกอบสัมมาอาชีวะ ทำบุญให้ทาน เป็นปกติ รักษาศีล ทำสมาธิภาวนาอย่างสม่ำเสมอ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2547)

2. สุจริต 3

กมล ตันจินวัฒนกุล ได้กล่าวว่า สุจริต 3 อย่าง ได้แก่

- 2.1 ประพฤติชอบด้วยกาย เรียก กายสุจริต กายสุจริต 3 อย่าง เว้นจากฆ่าสัตว์ 1 เว้นจากลักทรัพย์ 1 เว้นจากประพฤติดีในกาม 1

2.2 ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียก วชิสุจริต วชิสุจริต 4 อย่าง เว้นจากพูดเท็จ 1 เว้นจากพูดส่อเสียด 1 เว้นจากพูดคำหยาบ 1 เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ 1

2.3 ประพฤติชอบด้วยใจ เรียก มโนสุจริต มโนสุจริต 3 อย่าง ไม่โลภอยากได้ของเขา 1 ไม่พยาบาทปองร้ายเขา 1 เห็นชอบตามคลองธรรม 1 (กมล ดันจันพัฒนกุล, 2555, น. 82)

3. ธรรมของสัตบุรุษ 7

พระครูอุปัชฌาย์โสภณ และคณะ กล่าวว่า ความหมายของสัปปริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของผู้ดี ซึ่งประกอบด้วยดังนี้

3.1 ธัมมัญญตา (ความรู้จักธรรม รู้หลัก หรือ รู้จักเหตุ) คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล

3.2 อัตถัญญตา (ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล) คือ รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก

3.3 อัตตัญญตา (ความรู้จักตน) คือ รู้ว่า เรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น

3.4 มัตตัญญตา (ความรู้จักประมาณ) คือ ความพอดี

3.5 กาลัญญตา (ความรู้จักกาล) คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการ ประกอบกิจ กระทำหน้าที่การทำงาน

3.6 ปริสัญญตา (ความรู้จักบริษัท) คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม

3.7 ปุคคลัญญตา หรือ ปุคคลปโรปรัญญตา (ความรู้จักบุคคล) คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดย อธิยาศัยความสามารถ และคุณธรรม (พระครูอุปัชฌาย์โสภณ และคณะ, 2564)

พระพุทธศาสนาได้ให้แนวทางในการเป็นบัณฑิตที่ดีผ่านหลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม มงคลข้อที่ 2 “คบบัณฑิต” ชี้ให้เห็นถึงลักษณะของผู้มีปัญญาที่ควรคบหา เช่น ชอบคิดดี พูดดี และทำดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลัก “สุจริต 3” ก็เน้นการประพฤติชอบทั้งทางกาย วาจา และใจ เป็นการควบคุมตนเองไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น และส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม ขณะเดียวกัน “ธรรมของสัตบุรุษ 7” หรือสัปปริสธรรม ก็ให้แนวทางการดำเนินชีวิตที่ลึกซึ้ง เช่น การรู้จักตน รู้จักประมาณ และรู้จักกาลเทศะ ซึ่งช่วยให้บุคคลเป็นคนดีทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ โดยรวมแล้วหลักธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม

คบบัณฑิตเพื่อพัฒนาตนเองอย่างไร

การพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความตั้งใจและแนวทางที่ถูกต้อง ซึ่งพระพุทธศาสนาได้วางหลักธรรมไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถยกระดับตนเองทั้งทางกาย วาจา ใจ ไปสู่ความเป็นคนดีและมีชีวิตที่เจริญมั่นคง โดยการพัฒนาตนเองนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนตามลำดับของการ

เรียนรู้และฝึกฝน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ซึ่งแต่ละขั้นมีหลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน และสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในแต่ละระดับ

การพัฒนาตนเองขั้นแรกคือ การพัฒนานิสัยเสียก่อน นิสัยของคนเราจะมาจากสิ่งแวดล้อม คนรอบตัว เราคบกับคนอย่างไร บุชายยกย่องใคร เราก็จะค่อยๆ มีนิสัยไปตามเขา ใครคบคนชั่วเล้า เป็นเพื่อนสนิทไม่ช้าจะกลายเป็นไอ้ชั่วไม่ตามไป (กัลยาณมิตร, 2559, ออนไลน์)

สามารถจำแนกตามลักษณะของการพัฒนาตนเองได้ 3 ขั้นตอน คือ

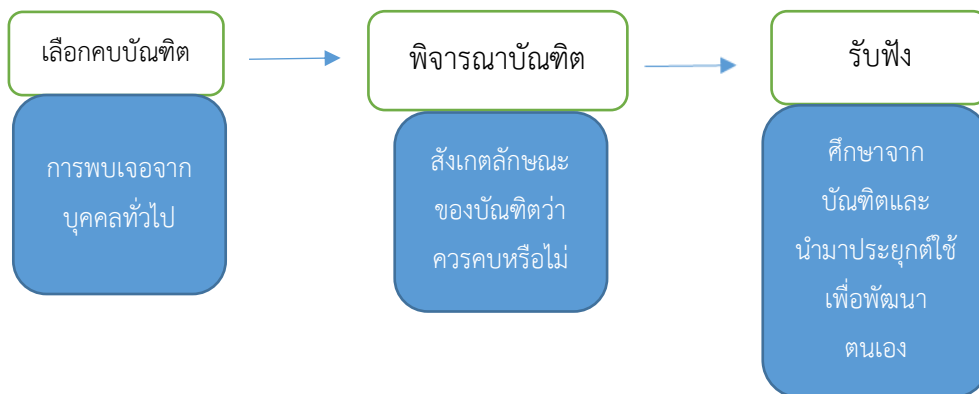
1. หลักการพัฒนาตนเองขั้นพื้นฐาน (ความรู้) ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นมงคล 18 ประการ ได้แก่ การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาบุคคลที่ควรบูชา อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การสร้างสมความดีไว้ก่อน การตั้งตนไว้ชอบหรือดำรงตนถูกต้อง การรอบรู้วิทยาการ ความชำนาญในศิลปะ การมีระเบียบวินัย การพูดจาดีเป็นวาจาสุภาพ การเลี้ยงดูบิดามารดา การเลี้ยงดูบุตรธิดา การเลี้ยงดูภรรยา การทำงานไม่ให้อ้าง การบำเพ็ญทาน การประพฤติเป็นธรรม การสงเคราะห์ญาติ และการทำงานไม่มีโทษ

2. หลักพัฒนาตนเองขั้นกลาง (ทักษะ) ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นมงคล 12 ประการ ได้แก่ การงดเว้นจากบาป การสำรวมจากการดื่มน้ำเมา การพึงธรรมตามกาล ความอดทน ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย การคบหาสมณะ การสนทนารธรรมตามกาล ความไม่ประมาทในธรรม ความเป็นผู้มีสัมมาคารวะ การถ่อมตัว ความสันโดษ และความกตัญญู

3. หลักพัฒนาตนเองขั้นสูง (เจตคติ) ประกอบด้วยหลักธรรมที่เป็นมงคล 8 ประการ ได้แก่ ความมีตบะ (ใช้ความเพียรเผาผลาญกิเลส) การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็นแจ้งในอริยสัจ ทำนิพพานให้แจ้ง จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี (กิเลส) และจิตเกษม

เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ กล่าวคือ เป็นการพัฒนาตนเองตามลำดับจากขั้นพื้นฐาน คือ การปรับองค์ความรู้ เช่น การคบบัณฑิต การศึกษาศิลปะวิทยา การใช้ชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ญาติมิตร และสังคมวงกว้าง จากนั้นจึงก้าวสู่การพัฒนาทางด้านทักษะ คือความอดทน ความประพฤติปฏิบัติ ตนเองในสถานการณ์การต่างๆ และพัฒนาสู่การพัฒนาขั้นสูงสุดคือการพัฒนาทางจิต การพัฒนาตนเองที่ ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มีความสอดคล้องกับแก่นแนวคิดเรื่องไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา จึงทำให้มงคลสูตรเป็นสูตรการพัฒนาดนเองที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564, ออนไลน์)

สังเคราะห์ผลการศึกษา Diagram

บทสรุป (Conclusion)

การคบเพื่อนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต เพราะในชีวิตประจำวันเราต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ บางปัญหาเราอาจแก้ไขได้ด้วยตนเอง แต่บางปัญหาก็ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่น เมื่อเราประสบปัญหาที่ไม่สามารถจัดการได้เพียงลำพัง บุคคลแรกที่เรามักนึกถึงก็คือเพื่อน ที่จะสามารถช่วยแบ่งเบาภาระของเราได้ อย่างไรก็ตาม นอกจากการรู้จักเลือกคบเพื่อนแล้ว การพัฒนาทักษะการจัดการตนเองก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน การจัดการตนเองที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความเข้าใจในกระบวนการคิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความทุกข์ ความไม่สบายใจ หรือความสับสนได้ การจัดการตนเองที่ดีจะช่วยให้เราสามารถมองปัญหาในมุมใหม่ จัดการกับอารมณ์ทางลบ และใช้จุดแข็งของตนเองในการพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน

การรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดีควบคู่ไปกับการมีทักษะการพัฒนาตนเองที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เราสามารถดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ ทั้งยังเป็นภูมิคุ้มกันที่จะช่วยให้เราไม่ถูกชักจูงไปในทางที่ผิด และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

องค์ความรู้ใหม่

การคบบัณฑิตไม่ได้จำกัดอยู่ที่การคบหาผู้มีการศึกษาสูงเท่านั้น แต่หมายถึงการคบผู้ที่มีปัญญา มีคุณธรรม และดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง บัณฑิตมีทั้งบัณฑิตภายนอก (บุคคลทั่วไป) และบัณฑิตภายใน (ตัวเราเมื่อคิดดี พูดดี ทำดี) การพัฒนาตนเองผ่านการคบบัณฑิตควรดำเนินตามลำดับขั้น ขั้นพื้นฐาน (พัฒนาความรู้) ขั้นกลาง (พัฒนาทักษะ) และขั้นสูง (พัฒนาเจตคติ) ซึ่งสอดคล้องกับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) วิธีการคบบัณฑิตที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การหมั่นไปมาหาสู่ เข้าไปนั่งใกล้ มีความจริงใจ ฟังคำแนะนำ จำธรรมเนียมที่ได้ฟัง พิจารณาไตร่ตรอง และปฏิบัติตาม การคบบัณฑิตจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนเอง ผู้ที่เลือกคบหาบัณฑิตและนำคำสอนไปปฏิบัติอย่างจริงจังจะย่อมประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). มงคล 38 หลักการพัฒนาดตนเองไปสู่ความสำเร็จ.

<https://shorturl.asia/wnTl6>

กมล ตันจินวัฒนกุล. (2555). หลักสุจริต. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 5(พฤษภาคม-สิงหาคม), 79-89

พระครูปริยัติสาทร และภาสกร ดอกจันทร์. (2565). การคบบัณฑิตเป็นมงคลอันสูงสุด. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(2), 113-120

พระครูอุปกิจปริยัติโสภณ และคณะ. (2564). สัปบุริธรรม 7 กับการพัฒนาในศตวรรษที่ 21. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 6(2), 198-206

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2547). มงคลชีวิตฉบับก้าวหน้า. <https://shorturl.asia/NDlie>

พระวิจิตร มหาวิริโย และคณะ. (2558). การศึกษาจริยศาสตร์การคบคนในมงคลสูตร. *วารสารวิชาการธรรมทรรณ*, 15(3), 47-57.

พระอธิการบุญยืน กนตวณโณ และพระครูปลัดรังสรรค์ คุณสาโร. (2561). ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์แห่งการคบถัลยาณมิตรตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 12(2), 193-198.

สิริญา พุกฉาญาน และคณะ. (2557). คุณลักษณะของบัณฑิตมหาวิทยาลัยบูรพาตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565). *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 10(1), 297-307.